

in the dimensions of sustainable development requirements]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky*. 4(67). S. 199-204. [in Ukrainian]

14. Slatvinska, O.A. (2013). Formuvannya ekolohichnoi kompetentnosti uchniv PTNZ shliakhom intehtatsii navchalnykh dystsyplin [Formation of environmental competence of vocational school students through the integration of academic disciplines]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, №5. S. 312-318. [in Ukrainian]

15. Terletsyky, V.K., Olkhova-Marchuk, N.V., Kushnir, V.V. (2021). Ekolohichna osvita dlia staloho rozvytku suspilstva [Environmental education for sustainable development of society]. *Ekolohichni nauky*. №5. S. 24-28. [in Ukrainian]

16. Fedii, O., Makarenko, Ya., Mirosnichenko, T. (2022). Formuvannya ekolohichnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv zasobamy ekolohichnoi stezhky [Formation of environmental competence of primary school students by means of an ecological trail]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*. (26). S. 216-230. [in Ukrainian]

17. Kholiavko, N.I., Samoilyovych, A.H., Olyfrenko, I.S. (2023). Teoretychni zasady ta pidkhody do modernizatsii zakladiv vyshchoi osvity na bazi kontseptsii staloho rozvytku [Theoretical foundations and approaches to the modernization of higher education institutions based on the concept of sustainable development]. *Problemy ekonomiky*. №3. S. 119-127. [in Ukrainian]

18. Yurchenko, L.I., Hontarenko, L.O. (2022). Sotsialno-ekolohichne vykhovannya v simi yak pochatok formuvannya zasad ekolohichnoi kompetentnosti suchasnoi osobystosti [Socio-environmental education in the family as the beginning of the formation of the foundations of environmental competence of the modern personality]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota*. №2. S. 7-16. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГЕНКАЛ Світлана – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри біології та методики навчання біології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання (біологія), педагогічні технології.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GENKAL Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Biology and Methods of Teaching Biology Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.

Scientific interests: theory and methodology of teaching (biology), pedagogical technologies.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 22.03.2026 р.

УДК 37.016:811.161.2:373.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-154-160

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ГРОМОВА Наталія –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2784-1016>
e-mail: gromovanv2015@gmail.com

МАЦЕНКО Світлана –

студентка I курсу магістратури факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3542-531X>
e-mail: matsenkosvitlana2022@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Освітні трансформації актуалізують потребу в інноваційних підходах, здатних забезпечити гнучку модель навчання, інтеграцію когнітивних, творчих, цифрових та діяльнісних механізмів, що стимулюють природний розвиток монологічних умінь. Саме тому дослідження питань модернізації методики навчання монологу має особливе наукове та практичне значення.

У статті здійснено комплексний аналіз сучасних інноваційних підходів до розвитку монологічного мовлення учнів старших класів на уроках української мови окреслення ефективних інноваційних підходів до формування монологічного мовлення в учнів старших класів та визначення практичних механізмів їх упровадження в освітній процес. Для цього застосовано аналіз, синтез та узагальнення наукових підходів до окресленої проблеми; систематизація джерел задля впорядкування лінгводидактичних джерел; моделювання мовленнєвих сценаріїв, які спрямовані на формування монологічного мовлення; прогностичний метод для визначення подальших можливостей інтеграції цифрових інструментів у навчання української мови в старших класах. Результати дослідження свідчать про високу ефективність ситуативно-проектних монологів, модульних риторичних тренінгів, медіакомунікаційного супроводу, симуляційних комунікативних середовищ та гейміфікації у формуванні логічно структурованого, стилістично точного та аргументованого монологу. Практичне значення полягає у створенні системи дидактичних моделей, що поєднують творчі, аналітичні, комунікативні та цифрові вміння учнів. Висновки демонструють, що інноваційні методики сприяють розвитку критичного мислення, комунікативної автономності, медіаграмотності, креативності та умінню презентувати інформацію. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у використанні інтелектуальних платформ, технологій штучного інтелекту для аналізу монологічного мовлення та розробку індивідуальних навчальних траєкторій для різних категорій учнів.

Ключові слова: монолог, інновації, комунікація, аргументація, цифровізація, критичне мислення, гейміфікація, навчальні ситуації.

HROMOVA Nataliia –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, IO
Associate Professor of the Department
Ukrainian Language and Literature
Sumy State Pedagogical
University named after A. S. Makarenko
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2784-1016>
e-mail: gromovanv2015@gmail.com

MATSENKO Svitlana –

First-year master's student of Foreign and Slavic
Philology Faculty Sumy State Pedagogical
University named after A. S. Makarenko
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3542-531X>
e-mail: matsenkosvitlana2022@gmail.com

**INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING MONOLOGICAL SPEECH IN SENIOR GRADES
IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS**

Educational transformations highlight the need for innovative approaches that can provide a flexible learning model, integration of cognitive, creative, digital, and activity mechanisms that stimulate the natural development of monological skills. That is why the study of issues of modernization of monologue teaching methods is of particular scientific and practical importance.

The article focuses on the modernization of instructional approaches aimed at developing monologic speech among senior students within a competency-based educational framework. The purpose of the paper is to generalize innovative practices that enhance student's ability to produce coherent, logically structured, stylistically appropriate monologic statements. The research methodology comprises analysis, synthesis, systematization of scholar sources, modelling of communicative situations, and prognostic evaluation of methodological perspectives. The study reveals the effectiveness of storytelling reconstruction, monologic debates, actor-communicative modelling, simulation-based communicative environments, and reflective monologue production. These methods stimulate rhetorical competence, critical thinking, emotional expressiveness, interpretative flexibility, and media literacy. The findings indicate that integrating multimodal, performative, and narrative-driven practices significantly improves students' capacity to construct meaningful monologic texts. The practical value of the study lies in the applicability of these techniques to modern curricula in Ukrainian language instruction, offering educators a toolkit for enhancing students' independent speech production. The conclusions highlight the need for further research into digitalization of monologic training, the creation of multimodal learning platforms, and the development of interdisciplinary models supporting public speaking and advanced communicative competence. Future directions include optimizing technological resources, expanding simulation-based monologic scenarios, and refining pedagogical strategies that cultivate students' analytical and rhetorical capabilities.

Key words: monologue, innovation, communication, argumentation, digitalization, critical thinking, gamification, learning situations.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розвиток монологічного мовлення учнів старших класів залишається одним із ключових викликів мовної освіти в сучасній школі. Монолог як складний різновид мовленнєвої діяльності потребує не лише базових знань із граматики й стилістики, а й розвиненої здатності до концептуалізації змісту, логічного структурування матеріалу, аргументування, коректного добору мовних засобів та усвідомленого володіння стилістичними ресурсами української мови. У реальній навчальній практиці, на нашу думку, спостерігається недостатня варіативність методів, орієнтованих на продуктивне мовлення, що обмежує можливості учнів щодо формування власної комунікативної самостійності.

Освітні трансформації актуалізують потребу в інноваційних підходах, здатних забезпечити гнучку модель навчання, інтеграцію когнітивних, творчих, цифрових та діяльнісних механізмів, що стимулюють природний розвиток монологічних умінь. Саме тому дослідження питань модернізації методики навчання монологу має особливе наукове та практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні підходи до навчання монологічного мовлення учнів старших класів на уроках української мови дедалі більше спираються на творчість, емоційність і взаємодію учнів із текстами та реальними ситуаціями. Ефективне навчання усного висловлювання, на нашу думку, потребує методів і підходів, які не лише розвивають мовні навички, а й активізують мислення, яву й особистий досвід учнів старших класів. Саме

тому важливо проаналізувати напрацювання науковців, які пропонують дієві інструменти формування комунікативної компетентності. Зокрема, Е. Палихата та Г. Бачинська окреслили, що сторітелінг є ефективним методом формування публічного мовлення старшокласників, оскільки він спирається на чітку структуру розповіді та залучає учнів до створення власних історій на основі побаченого, почутого, пережитого чи прочитаного. Дослідниці підкреслили важливість використання мовних засобів виразності й зазначили, що сторітелінг належить до інформаційно-ігрових вправ, які аналізують творчу діяльність учнів. Практичне впровадження цього методу показало, що він формує емоційний зв'язок між оповідачем і слухачами, підвищує зацікавленість і сприяє кращому засвоєнню мовленнєвому матеріалу (Е. Палихата, Г. Бачинська).

Слушно зауважити, що Н. Грицак з'ясувала, що формування публічного мовлення старшокласників найбільш ефективно відбувається на текстовій основі, коли учні активно працюють із художніми творами й виконують вправи, спрямовані на розвиток говоріння та слухання. Художній текст є потужним стимулом для створення монологів, діалогів і полілогів, оскільки забезпечує тему, словниковий матеріал і сюжет як джерело ідей. Дослідниця визначила ефективні методи розвитку публічного мовлення, як от робота в парах і групах, дискусії, творчо-дослідницькі завдання та моделювання реальних комунікативних ситуацій. Діяльнісний підхід, системність вправ й опора на художній текст сприяють збагаченню словникового запасу, розвитку логічного

мислення, умінням аргументувати та впевнено висловлюватися. (Н. Грицак).

У свою чергу А. Бондаренко відзначає, що в умовах глобалізації монологічне мовлення стає ключовим аспектом, без якого випускник не зможе ефективно діяти. Наголошується, що до складу цієї компетентності входять мовленнєві вміння, фонетичні, лексичні й граматичні навички, уміння застосовувати міжфразові зв'язки, а також комунікативні здібності учня (А. Бондаренко). Слід звернути увагу, на нашу думку, на міркування М. Яковчука, який відзначив, що монолог-міркування є найскладнішим видом монологічного мовлення для учнів середньої школи, оскільки вимагає логічного мислення, аргументації та сформованої позиції. Також, монолог-міркування потребує використання причинно-наслідкових зв'язків і складнопідрядних конструкцій. Натомість монологи-описи й повідомлення формуються поступово й є доступнішими для засвоєння (М. Яковчук).

Узагальнюючи викладені міркування науковців, можемо стверджувати, що розвиток публічного мовлення старшокласників потребує поєднання творчих методів, роботи з художнім текстом і системи вправ, спрямованих на формування логічності, образності та комунікативної впевненості. На нашу думку, найкращі результати з'являються тоді, коли учні не просто відтворюють інформацію, а створюють сенси, історії та аргументи. Саме такий підхід і формує зріле, переконливе й емоційно виразне публічне мовлення.

Мета статті – окреслити ефективні інноваційні підходи до формування монологічного мовлення в учнів старших класів; визначити практичні механізми їх упровадження в освітній процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгводидактиці особливу актуальність займає розроблення інноваційних підходів до навчання монологічного мовлення учнів старших класів, оскільки саме цей вид мовленнєвої діяльності забезпечує сформованість комунікативної компетентності, уміння вибудовувати логічно вмотивовані, стилістично злагоджені й змістовно переконливі висловлювання. Суголосними є думки О. Антоніва та Х. Гутнікевич, які зауважують на важливості ефективного навчання, адже сьогодні освітні процеси мають бути інноваційними, відповідати потребам студентів. У той час як викладач має не лише передати мовний матеріал, а й створити відповідні умови для засвоєння та практики (О. Антонів, Х. Гутнікевич).

На нашу думку, потреба в оновленні методичних засад впливає з трансформацій освітнього процесу, у якому пріоритетами стають автономність учнів, гнучкість навчальних моделей, акцент на творчість, дослідницькі уміння та інтеграцію цифрових ресурсів. У зв'язку з цим особливо важливими постають технології, орієнтовані на розвиток мовленнєвих стратегій, формування індивідуального стилю мовлення та залучення учнів до активного конструювання власного тексту.

Одним із найефективніших інноваційних підходів, на нашу думку, є створення так званих ситуативно-проектних монологів, коли учень формує висловлювання не за готовим шаблоном, а відповідно до комунікативного завдання, що має практичну, пізнавальну чи соціальну цінність. Особливо ціка-

вими є вправи, у яких учням пропонують підготувати монолог як частину певного медіапродукту: відеоблогу, публічної промови, тематичного подкасту тощо. Наприклад, у межах теми «Мова і суспільство» учні можуть створювати монологічні тексти у формі виступу перед молодшою аудиторією із поясненням важливості мовної культури. У цьому випадку підготовка включає аналіз цільової аудиторії, добір риторичних засобів, моделювання інтонації. Головним чином така практика дає змогу інтегрувати мовленнєву діяльність із соціальними компетентностями, формувати навички аргументації та адаптації власної позиції до конкретних умов спілкування.

Вважаємо, що значних результатів можна досягти також завдяки застосуванню методики монологічного занурення, що полягає в поетапному конструюванні висловлювання через систему мовних опор. Точніше, учням пропонується серія стимулів – ключові поняття, фрагменти зображень, картки з художніми деталями, вербальні конфлікти, які потрібно поєднати в цілісний монолог. При тому використанні цього методу сприяє активізації творчої уяви та водночас формує ґрунтовну композицію тексту, адже учень набуває досвіду в логічному поєднанні різних елементів. Наприклад, вчитель готує набір карток із різними типами мовних маркерів (порівняння, метафори, терміни, статичні дані, мовні кліше тощо) й пропонує учневі обов'язково використати щонайменше шість із них у монолозі на тему «Проблема екологічної відповідальності підлітків». Такий підхід уможливорює комплексну роботу над структурою, стилем і змістом тексту в ситуації обмеженого, але творчого завдання.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує впровадження технології модульної риторичної майстерні, у межах якої навчання монологічного мовлення поєднується з мікрориторичними тренуваннями. Під цією технологією розуміємо короткі вправи, спрямовані на відпрацювання окремих компонентів монологу – початку, логічних зв'язок, прикладів, стилістичних фігур, емоційності. Наприклад, один модуль присвячено «вступам високої щільності», коли учням пропонують сформулювати три різні вступи до одного й того самого монологу: інформативний, емоційний і провокаційний. Інший модуль орієнтований на роботу з мікроаргументами: учні старших класів тренуються формулювати лаконічні, але змістовні аргументи, що складаються з тези, короткої ілюстрації та узагальнення. Разом із тим така майстерня створює умови для розвитку гнучкості мислення й уміння варіативно поєднувати мовленнєві структури.

Не можна не відзначити на одному з перспективних напрямів наративних трансформацій, який має на меті навчити учнів перебудовувати сюжети, трансформувати точку зору, модифікувати фокус нарації та інтерпретаційні моделі. У практичному використанні це може проявлятися у вправі «Монолог із позиції іншого», коли учням пропонується переосмислити подію, історію чи соціальний кейс від імені особи, яка належить до іншої вікової, професійної або світоглядної групи.

Такий прийом сприяє покращенню емпатійної компетентності, уміння розширювати межі власного мовленнєвого досвіду, а також привчає учнів до глибшої роботи з концептуальними категоріями

тексту. Більше того, наративні трансформації формують навички критичного мислення, адже учні мають оцінити, як зміниться структура висловлювання залежно від комунікативного наміру.

Також, нові можливості відкриває метод паралельних монологів, у межах якого учні працюють над різними варіантами одного й того самого висловлювання. Спочатку учні мають створити монолог-опис певного соціального явища, далі – монолог-роздум, а завершити можуть монолог-позицією, де потрібно використати елементи дискусії чи суспільної аргументації. При тому кожна версія тексту аналізується з погляду функцій, стилістики, композиційних особливостей, що дає змогу формуватися багатовимірному баченню мовлення як інструменту впливу та інтерпретації. Слід відзначити, що цей метод дозволяє краще усвідомити роль стилістичних реєстрів та жанрових норм у конструюванні індивідуального мовленнєвого продукту.

Подальшого розвитку потребує технологія медіакомунікаційного супроводу монологу, яка передбачає інтеграцію відеозаписів, онлайн-платформ, інструментів цифрової обробки тексту. Учні можуть створювати монологічні промови, що супроводжуються інтерактивними візуалізаціями, інфографікою, тематичними аудіофрагментами. Наприклад, під час підготовки монологу-повіді «Чому важливо зберігати мовну різноманітність?» учні старших класів можуть додати авторські діаграми, дібрати короткі відеовставки, створити мультимедійну карту, яка ілюструє поширення різних мов світу. У такий же спосіб знаходить свій вияв здатність учнів інтегрувати різні типи інформації, розвивається їх медіаграмотність, аналітичні навички та навички самопрезентації.

Окремого розгляду потребує метод комунікативного експерименту, коли учні конструюють монологічне висловлювання як результат певного дослідницького завдання. Наприклад, учні збирають емпіричні дані, маємо на увазі спостереження за мовними ситуаціями, опитування серед ровесників, аналіз соціальних мереж та формують їх у монолог, у якому презентують результати власного дослідження. Такий прийом активізує дослідницьку діяльність, дає змогу поєднати мовленнєві та аналітичні вміння, а також формує відповідальність за достовірність висловлюваної інформації. Тим більше, що для учнів старших класів надзвичайно корисним є досвід репрезентації даних усно, що відповідає сучасним вимогам комунікативної інформації.

Ефективним вбачаємо мисленнєво-асоціативне картування монологу, що передбачає використання ментальних карт, семантичних схем, асоціативних полів. Вчитель має змогу запропонувати учням базову концептосферу, до якої учні вибудовують цілісний монолог, у якому простежується логічна структура підтем, прикладів, аргументів та проміжних узагальнень. Цікавою може бути вправа «Монолог із 10 вузлами», під якої учні мають використати всі вузли ментальної карти, визначити самостійно їхню послідовність і композиційний акцент. Таким чином учні вчаться бачити текст як смислову конструкцію, а не як низку окремих тверджень.

Не можна не наголосити на впровадженні методики сторітелінгової реконструкції, коли монолог вибудовується навколо особистої історії,

проте має містити аналітичну, узагальнювальну або соціально орієнтовану складову. Наприклад, учні розповідають про власний досвід участі в мовознавчій олімпіаді, але роблять із цього висновки щодо важливості мовної освіти для формування громадянської позиції. У цьому випадку індивідуальний досвід перетворюється на інструмент соціальної рефлексії, а монолог набуває емоційно-інтелектуальної глибини. Крім того, сторітелінгова реконструкція сприяє формуванню ораторської майстерності, оскільки учні працюють над темпоритмом, паузами, розвитком інтриги та завершальним акцентом.

Варто звернути увагу на технологію монологічних дебатів, у межах яких учень формує монолог як аргументовану позицію в дискусії, але презентує її самостійно, не вступаючи в прямий діалог з опонентом. Наприклад, учням пропонується обрати тему використання штучного інтелекту в навчання та протягом трьох хвилин представити переконливий монолог, побудований за структурою: теза – аргументи – контраргументи – підсумкова позиція. Усе-таки саме монологічні дебати дають змогу виробити здатність до передбачення можливих заперечень, підвищують логічну організованість мовлення та привчають учнів мислити стратегічно.

Не менш цікавим є застосування методу акторсько-комунікативного моделювання, що передбачає роботу з голосом, інтонацією, паузами, тембром і невербальною поведінкою. Вчитель може запропонувати учням перетворити звичайний аналітичний монолог на театралізовану мініатюру. Наприклад, промову уявного персонажа, який пояснює певне мовне явище або висловлює ставлення до соціальної проблеми. Між іншим, це допомагає подолати страх публічного виступу, посилює емоційну виразність та формує в учнів гнучкі комунікативні навички. Особливо ефективно, як нам здається, є вправа «Три голоси», під час якої учні мають прочитати один і той самий монолог у трьох інтонаційних варіантах – нейтральному, емоційно піднесеному та іронічному, після чого порівняти ефект сприйняття.

Окреме місце посідає інтеграція міждисциплінарних підходів, коли монологічне мовлення поєднується з історією, культурологією, психологією, природничими дисциплінами тощо. До прикладу, під час вивчення теми «Культура мовлення» учні можуть створювати монолог у формі лекції з елементами психологічної аргументації. У старших класах доцільно залучати й елементи критичного аналізу медіатекстів: монолог може бути рефлексією щодо способів маніпуляції інформацією, алгоритмів переконання, вибіркового подання фактів. У тому числі це формує медіастійкість, яка нині є однією з ключових освітніх компетентностей.

Звертаємо увагу на методиці рефлексивного монологу, коли учні аналізують власну навчальну діяльність, пояснюють труднощі, успіхи, емоційні реакції, форми самоконтролю. Наприклад, після виконання складного завдання учні створюють монолог «Що допомогло мені подолати труднощі у формулюванні аргументів?». Такий підхід сприяє формуванню метакогнітивних навичок, уміння самоорганізувати навчальний процес, а разом із тим – розумінню власної мовленнєвої діяльності.

Не можна оминати метод тематичної провокації, що передбачає подолання учнями суперечливих, неоднозначних, проблемних тверджень, на які вони мають відреагувати монологом. Наприклад: «Українська мова майбутнього буде значно відрізнятися від сучасної – чи є це загрозою?». Вважаємо, що в такий спосіб активізується критичне мислення, а учні вчаться оперативно формувати позицію, логічно структурувати інтелектуальне мислення та добирати переконливі приклади.

Перспективним напрямом є також впровадження симуляційних комунікативних середовищ, коли монологічна діяльність відбувається в умовах максимального наближення до реальних. Наприклад, вчитель організовує симуляцію засідання молодіжної ради, на якій кожен учень виступає з монологом-проект, що представляє певну ініціативу. Або створиться симуляція пресконференції, де учні старших класів готують монологічні заяви як представники вигаданих наукових інституцій. Така форма діяльності інтегрує мовлення, рольове моделювання й соціальну відповідальність.

Особливо ефективним є формати, що включають гейміфікацію монологічних завдань. Можна застосовувати карткові ігри, цифрові квести, змагання на швидкість і якість формування монологу тощо. Цікавим є формат «Монологічний марафон», де учні протягом обмеженого часу мають створити монолог із певними обмеженнями: використати п'ять риторичних фігур, три терміни, два приклади з власного досвіду та одну статистичну довідку. Усе це дозволяє поєднати елемент гри з розвитком інтелектуальності, що суттєво підвищує мотивацію учнів.

Надзвичайно продуктивною є робота з корпусами української мови, що дає змогу аналізувати реальні приклади мовлення, порівнювати стилеві реєстри, визначати частотні характеристики мовних одиниць. Вчитель може запропонувати учням згенерувати монолог на основі корпусного аналізу: наприклад, визначити найчастотніші слова в публічних виступах українських культурних діячів та на їх основі створити текст. Такий підхід формує науковий тип мислення, що є важливим елементом для учнів старших класів.

Особливу увагу становить метод інтерактивної взаємоперевірки, коли учні аналізують монологи одне одного. Проте інноваційний аспект полягає в тому, що взаємоперевірка може відбуватися в різних форматах: письмовий відгук, відеорецензія, графічна схема, аудіокоментар. Це розвиває здатність учнів до конструктивної критики, спостереження за мовленням інших, а також розширює власний мовленнєвий інструментарій через моделювання успішних стратегій.

Не менш цінними є кроскультурні монологи, коли учні порівнюють українську культуру з іншими, аналізують традиції, мову, побут, мистецтво тощо. Наприклад, цікавим вбачаємо завдання «Культурний міст», під час якого учні формують монологи, у яких зіставляють певне українське явище (пісню, обряд, мовну норму) з аналогом в іншій культурі. Усе це сприяє формуванню толерантності, культурної обізнаності й уміння бачити власну культурну ідентичність у ширшому контексті.

Цікавою є також методика мультирольового монологу, коли учень виступає від імені кількох

персонажів або соціальних ролей. Наприклад, учні готують промови про захист довкілля як учені, волонтери та пересічні громадяни. У такий спосіб формується вміння адаптувати мовлення до певної ролі та комунікативної ситуації.

Дедалі частіше використовуються технології штучного інтелекту під час уроків, які можуть стати інструментом аналізу та покращення монологічного мовлення. Учні можуть використовувати автоматичні засоби перевірки логічних зв'язків, аналізаторів темпу мовлення, програм для візуалізації структури монологів. Проте акцент робиться не на генерації тексту, а на навчанні аналізувати, оцінювати та редагувати власні висловлювання.

Важливим ресурсом є шкільний простір як місце для монологу. Вчитель може організувати монологічні виступи в різних зонах школи: бібліотеці, шкільному музеї, внутрішньому дворі, холі тощо. Зміна фізичного простору впливає на мотивацію та емоційність, що підтверджують численні педагогічні спостереження. Особливо цікавими є «Експерсійні монологи», під час яких учні виступають у ролі екскурсоводів шкільними локаціями.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Дослідження інноваційних підходів до навчання монологічного мовлення учнів старших класів дозволило окреслити необхідність системного оновлення методики розвитку продуктивного мовлення в умовах трансформації освітнього середовища. Аналіз сучасних лінгводидактичних моделей, цифрових технологій підтвердив, що здатність учнів будувати логічний, стилістично виважений і комунікативно результативний монолог залежить не лише від сформованості мовних умінь, а й від організації освітнього процесу, який має забезпечувати гнучкість, відкритість, творчу свободу та можливість вибору.

Використання інноваційних технологій сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів старших класів, підсилює їх мотивацію, створює умови для виникнення ситуативної потреби у висловлюванні, що, у свою чергу, формує природне прагнення до монологічного мовлення. Виявлено, що ефективними є такі методичні компоненти: створення комунікативно насичених навчальних ситуацій, впровадження цифрового сторітелінгу, застосування мультимедійних комунікаційних платформ, організація дискусійних і міжособистісних моделювань, робота із візуальними даними, формування сценарно-рольових навчальних моделей та проведення мовленнєвих лабораторій з аналізу текстів.

З'ясовано, що інноваційні методики здатні забезпечити розвиток ключових параметрів монологічної компетентності: логічної структурованості, тематичної цілісності, жанрової релевантності, стилістичної конкретності, інтонаційної виразності, аргументованої переконливості та індивідуального авторського стилю. Важливою є також динаміка розвитку особистісних характеристик учнів: впевненості у власних мовленнєвих можливостях, креативності, здатності аналізувати й удосконалювати власне мовлення, гнучкості мислення, уміння презентувати інформацію в публічному просторі.

Установлено, що варіативність завдань, залучення рефлексивних і дослідницьких компонентів, поєднання індивідуальних, парних та групових форм роботи забезпечують багаторівневість навчального

процесу, що дозволяє враховувати індивідуальні освітні потреби й створює умови для поступового ускладнення монологічних умінь. Особливого значення набувають завдання, які одночасно розвивають когнітивну, емоційно-ціннісну та креативну сфери діяльності учнів.

Інноваційні підходи, розглянуті в дослідженні, уможливають формування в учнів ціннісного уявлення про монолог як інтелектуальний, творчий і комунікативний продукт, що вимагає відповідної підготовки, внутрішньої організації та усвідомленого володіння стилістичними ресурсами української мови. Зокрема, застосування моделей цифрової взаємодії показує здатність учнів старших класів будувати різні діалоги, які поєднують текст, аудіо, візуальні елементи, власні інтерпретації та аналітичні висновки.

Узагальнення результатів свідчить, що інноваційно спрямована методика навчання монологічного мовлення сприяє формуванню нового типу мовної особистості – комунікативно самостійної, здатної до критичного аналізу, рефлексії, презентації результатів інтелектуальної роботи та конструктивної участі у спільній діяльності. Отже, інноваційні підходи не лише модернізують навчальний процес, а й формують компетентного мовця, здатного до ефективної комунікації в сучасному інформаційному суспільстві.

Перспективи подальших наукових розвідок.

Подальші наукові дослідження мають перспективу розвитку в кількох напрямках, що зумовлені потребою комплексного оновлення методики та адаптації її до змін комунікативних практик XXI століття. Доцільним є вивчення внутрішніх психологічних і когнітивних механізмів, які визначають процеси концептуалізації, логічного впорядкування та стилістичного опрацювання змісту під час побудови монологу. Особливо важливим є аналіз того, як інноваційні технології впливають на мисленеву активність учня, його здатність до узагальнення, аналізу, аргументації та творчого перетворення інформації.

Потребує продовження робота над інтелектуальними навчальними платформами, здатними персоналізувати маршрут розвитку монологічного мовлення, пропонувати індивідуальні траєкторії завдань, автоматизовану аналітику помилок, рекомендації щодо стилістичного вдосконалення та можливі тренування монологів у симульованих комунікативних ситуаціях.

Перспективним є впровадження інструментів штучного інтелекту для аналізу усного й писемного монологу: систем розпізнавання мовлення, алгоритмів стилістичного аналізу, індикаторів когерентності, логічної структурованості та стилістичної єдності. Такі розробки дозволять забезпечити об'єктивність і точність оцінювання.

Наступним напрямом є розроблення комплексних моделей оцінювання, які враховують не лише структурні та стилістичні параметри монологу, а й темп мовлення, аргументаційну стратегію, інтонаційну виразність, мовленеву автономію та динаміку розвитку. Особливо важливо створити алгоритми самооцінювання, що сприятимуть формуванню рефлексивної компетентності.

Потребує уваги розроблення методик, орієнтованих на учнів із різними типами мислення, темпами

роботи, рівнем мовної підготовки. Доцільно визначити спеціальні стратегії для підтримки учнів із мовленнєвими труднощами, а також адаптувати інноваційні моделі для інклюзивних класів.

Важливим напрямом стає інтеграція монологу з такими предметами, як українська література, медіаграмотність, історія, громадянська освіта, культурологія, інформатика. Міждисциплінарні проекти стимулюють створення аналітичних, наукових, медіаорієнтованих і креативних монологічних висловлювань, що відображають комплексність сучасних комунікативних ситуацій.

Необхідно створювати програми професійного розвитку для вчителів, які охоплюватимуть питання побудови інноваційних навчальних модулів, використання цифрових інструментів, інтонаційно-композиційного тренінгу та методів стимулювання творчого мислення учнів старших класів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антонів О., Гутнікевич, Х. Сторителінг у навчанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2025. №19. С. 3–11.
2. Бондаренко А. Мета та зміст навчання англomовного монологічного мовлення учнів старших класів. *Філософія, філологія, культура, освіта: слово молоді* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів Чернівців : НУЧК імені Т.Г. Шевченка. 2025. С. 81–82.
3. Грицак Н. Формування публічного мовлення старшокласників на текстовій основі. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12. №2. С. 19–24.
4. Дружченко Т. Організація навчання англійського усного монологічного мовлення на засадах диференційованого підходу в умовах експерименту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. 6 (70). С. 58–71.
5. Палихата Е., Бачинська Г. Сторителінг у формуванні публічного мовлення учнів старших класів на уроках української мови. *Studia methodologica*. 2024. 58. С. 215–224.
6. Яковчук М. Особливості навчання іншомовного монологічного мовлення в базовій школі. *Philological sciences*. 2023. С. 556–558.

REFERENCES

1. Antoniv, O., Hutnikevych, K. (2025) Storytelling in teaching Ukrainian as a foreign language [Storytelling in teaching Ukrainian as a foreign language]. *Teoria i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*. 19. S. 3–11. [in Ukrainian]
2. Bondarenko, A. (2025). Meta ta zmist navchannia anhlovnoho monolohichnoho movlennia uchniv starshykh klasiv [The purpose and content of teaching English monologue speech to high school students.]. *Filosofii, kultura, osvita: slovo molodi: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh uchenykh i studentiv*. Cherniv: NUChK imeni T. H. Shevchenka. S. 81–82. [in Ukrainian]
3. Hrytsak, N. (2024). Formuvannia publichnoho movlennia starshoklasnykiv na tekstovii osnovi [Formation of public speaking of high school students on a text basis]. *Osvita. Innovatuka. Praktyka*. 12(2). S. 19–24. [in Ukrainian]
4. Druzhchenko, T. (2017). Organizatsiia navchannia usnoho monolohichnoho movlennia na zasadakh dyferent-siovanoho pidkhodu u umovakh eksperymentu [Organization of teaching English oral monologic speech on the principles of differentiated approach under the conditions of experiment]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 6(70). S. 58–71. [in Ukrainian]
5. Palakhata, E., Bachynska, H. (2024). Storitelinh u formuvanni publichnoho movlennia uchniv starshykh klasiv na urokakh ukrainskoi movy [Storytelling in the formation of public speech of senior high school students in Ukrainian language

lessons. *Studia methodologica*]. *Studia methodologica*. 58. S. 215–224. [in Ukrainian]

6. Yakovchuk, M. (2023). *Osoblyvosti navchannia inshomovnoho monolohichnoho movlennia v bazovii shkoli* [Peculiarities of teaching foreign language monologue speech in basic school]. *Philological sciences*. S. 556–558. [In Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГРОМОВА Наталія – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Наукові інтереси: методика навчання української мови, українська лінгводидактика, медіакультура сучасного вчителя-словесника.

МАЦЕНКО Світлана – студентка I курсу магістратури факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Наукові інтереси: інноваційні підходи до навчання мовно-літературної галузі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

HROMOVA Nataliia – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.

Scientific interests: methodology of teaching the Ukrainian language, Ukrainian linguodidactics, media culture of the teacher.

MATSENKO Svitlana – First-year master's student of Foreign and Slavic Philology Faculty, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.

Scientific interests: innovative approaches to teaching the language and literature field.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2026 р.

Стаття прийнята до друку 12.02.2026 р.

УДК 378.091.12.-051:[005.336.1-048.57:005.53]:004.45

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-160-166

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ДЕНЕЖНИКОВ Сергій –

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Сумського державного педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3289-8399>

e-mail: sdenezhnikov@ukr.net

ЗАХАРОВА Ірина –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Сумського державного педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9693-5550>

e-mail: Zaharova_soippo@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА РАНЖУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ

Стаття присвячена актуальній проблемі розробки структури інформаційної системи підтримки прийняття рішень, що базується на алгоритмах планування робіт професорсько-викладацького складу кафедри, що ґрунтуються на використанні методів оптимізації та інтерактивних людино-машинних процедур і дозволяє реалізувати автоматизований підхід у ранжуванні показників ефективності роботи.

Мета дослідження – обґрунтування необхідності автоматизації розрахунків оцінювання та ранжування показників ефективності роботи професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти.

Результати проведеного дослідження дозволяють: забезпечити можливість систематизованого зберігання, оперативного коригування, швидкого пошуку та опрацювання інформації, що використовується у процесі планування робіт професорсько-викладацького складу кафедри; підвищити ефективність процесу планування робіт професорсько-викладацького складу кафедри за рахунок надання особі, яка приймає рішення, інтерактивних програмних процедур, які дають змогу: брати активну участь у процесі розподілу робіт, поетапно аналізувати хід вирішення задачі та виконувати оцінку сформованих варіантів розподілу робіт на основі критеріїв оцінки якості роботи професорсько-викладацького складу кафедри; формалізувати та автоматизувати процес ранжування показників ефективності роботи професорсько-викладацького складу кафедри, які включаються до індивідуальних планів роботи викладачів та надаються до навчальної частини (сектору автоматизації) закладу вищої освіти; оперативно, протягом навчального року коригувати розподіл робіт викладачів та змін обсягу та структури науково-дослідної та інноваційної діяльності кафедри та її штатного складу.

Новизна запропонованої методології оцінки показників ефективності роботи викладачів кафедри полягає в тому, що вона дозволяє проводити порівняльний аналіз обсягів робіт між викладачами в межах стратегічних напрямків діяльності кафедри, так і порівняння виконаних робіт на основі інформаційної системи та інтегрального критерію оцінки якості.

Ключові слова: управління якістю освіти, інформаційна система, професорсько-викладацький склад, ранжування, ефективність роботи, цифровізація, мотивація, менеджмент.

DIENIEZHNIKOV Serhii –

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Educational Management and Higher School Pedagogy of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3289-8399>

e-mail: sdenezhnikov@ukr.net